

In Memoriam Herman Passchier (1919-2009)

Als mijn man, Victor nog geleefd had, zou hij dit In Memoriam zeker geschreven hebben als oudste vriend van Herman. Nu zal ik proberen die taak over te nemen.

Ik heb Herman al zeventig jaar geleden voor het eerst ontmoet. Dat was doordat wij lid waren van de NJN, de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie. Daarbinnen werd in 1937 de plantensociologische werkgroep opgericht, waarvan mijn man voorzitter was en als zodanig werd opgevolgd door Herman. Die groep, ook wel de sjocgroep genaamd, ging op excursie in het hele land en maakte opnamen. Ze kwamen op de mooiste plekjes en vonden de zeldzaamste plantjes. Zo kon Herman de liefde voor planten ontwikkelen, zijn voorkeur hadden de hele kleine plantjes, de zoutplanten en ook de sierlijke grassen.

Herman begon al snel met een lijst te maken van Nederlandse plantengezelschappen, we hadden toen alleen de 'Bijbel van Tüxen' van 1937. In 1942 verscheen in de bibliotheek van de NNV het *Overzicht der plantengemeenschappen in Nederland* door Westhoff, Dijk en Passchier. In 1942 verscheen ook een artikel samen met Westhoff in *Natura*, getiteld 'De plantengroei in en bij het dal van de Beerze'. Eerder, in 1938, schreef Herman in *De Meerkol*, een van de districtsorganen van de NJN: "De N.J.N. wil, van natuurstudie uitgaande, komen tot natuurliefde en als gevolg daarvan vanzelf weer komen tot de bescherming van de natuur. Ons aller doel is dus: natuurliefde aan te kweken. En dat is mogelijk op maar een manier: zelf de natuur in gaan ... en op excursie met de nodige bezieling laten zien wat en waarom je iets mooi vindt." Dit heeft Herman al vroeg in praktijk gebracht.

In die tijd was Mörzer Bruijns begonnen het dierenonderzoek op basis van plantengezelschappen uit te voeren. Dat begon in een biologenkamp op Terschelling in 1938 in de zeereep, en hij promoveerde op landslakken. Victor en ik voerden een mierenonderzoek uit in de Nederlandse bossen op plantensociologische basis. Omdat het dierenonderzoek specialistische kennis vereiste, werd de Biosociologische Werkgroep opgericht, binnen de KNNV. Over doel en werkwijze van deze groep schreven Westhoff, Passchier en Mörzer Bruijns in het orgaan van die groep en in *Kruipnieuws*, het orgaan van de Sjocgroep van de NJN. De groep hield een kamp in Westbroek in 1943, maar had door de oorlog geen langer leven. In 1946 verscheen de door Westhoff en Sissingh bewerkte tweede druk van het Overzicht.

We kwamen met de Sjocgroep ook in Garderen, in een huisje op de hei, midden in de winter in ijzige koude. De enige planten, die we konden bestuderen waren de mossen en korstmossen op de boomstammen. Maar voor Herman was er wel een bloem, want hier was ook Hetty, een dochter van de eigenaars van het huisje. La-

ter, na de NJN-tijd, heeft Victor Herman nog veel mooie plekjes laten zien, zoals op Terschelling en Ierland. Als we met z'n drieën op excursie waren, bijvoorbeeld in de omgeving van Winterswijk, maakten we lijstjes van voorkeur, zoals de tien favoriete schrijvers of de tien favoriete componisten, en vergeleken die. Van de gezamenlijke tochten getuigt ook het artikel in *De Levende Natuur* (1958): *Verbreiding en oecologie van Scheuchzeria palustris in Nederland, in het bijzonder in het Besthmerven bij Ommen.*

In de loop van de jaren beseften we, dat ook Herman, net als wij, de planten niet zag, zoals de meeste mensen, als een stoffering van het landschap, maar als bezielde levende wezens, ieder met hun eigen eisen aan de omgeving en hun reactie daarop. In zijn tuin in Zeist koesterde hij verschillende wilde planten, waarbij mijn oudste dochter hem de laatste jaren heeft kunnen helpen. Ook kamerplanten hadden zijn liefde en in boeketten hadden de kleuren blauw en goud een bijzondere betekenis voor ons.

Dit alles was slechts een van de 'vier dimensies' van Hermans leven, zoals die genoemd werden in het boekje dat zijn vrienden maakten ter ere van zijn 75ste verjaardag.

Herman wilde muziek studeren, maar dat mocht niet van zijn ouders, daar kon je geen degelijke baan mee krijgen, dus ging hij, na de MULO, naar de kweekschool, wat nu de pedagogische academie heet. Hij behaalde daarna zijn diploma MOB Nederlands en later ook diploma piano aan het conservatorium in Utrecht. Hij gaf les als onderwijzer in Zeist, Doorn, Eindhoven, en in het middelbaar onderwijs in Bilthoven bij Kees Boeke, waar hij de prinsessen Beatrix en Irene als leerlingen had en Ida Gerhardt als collega. Daar gaf hij Muziek en Nederlands. Na een paar jaar in Bussum als plaatsvervangend programmadirecteur bij de Nederlandse Radio Unie met een eigen muziekprogramma, keerde hij weer terug naar het onderwijs en wel in Schagen, waar hij, meen ik, ook biologie gaf. Daarna werd hij kort hoofd van een school in Zeist, maar kreeg toen de gelegenheid een nieuwe middelbare school te leiden in Utrecht, waar hij nieuwe inzichten in het onderwijs in praktijk kon brengen. De 'Middenschool' was verwant aan de Jenaplanschool en gaf ook muzische vorming waar mijn twee zoons van geprofiteerd hebben, doordat daar hun kunstzinnige gaven zich konden ontwikkelen, en de jongste er ook leraar is geworden en wel in de fotografie.

Als derde dimensie wil ik de Nederlandse literatuur noemen. Al voor de oorlog leerde Herman ons de schrijvers van die tijd kennen en toen een oudere vriendin ook geïnteresseerd bleek, vormden we een groepje dat bijeenkwam in haar mooi antiek ingerichte huis aan het Zusterplein in Zeist en waar de mannen voorlezen, tekst en gedichten, bijvoorbeeld van A. Roland Holst, Van Schendel, Marsman en Leopold. Hierdoor geïnspireerd verscheen Hermans zelfgemaakte gedichtenbundeltje *Phoenix*, in 50 exemplaren, in 1942.

In de loop van de tijd gaven Herman en Victor op de verjaardagen elkaar vele boeken cadeau, de inscripties in die boeken getuigen daarvan. We bezochten elkaar

trouw, waar we ook woonden en ze bespraken de nieuwe aanwinsten en vergeleken elkaars verworvenheden.

In Doorn raakte Herman bevriend met Vestdijk. Een van de gevolgen was, dat Victor's eerste gedichtenbundel kon worden uitgegeven bij De Bezige Bij. Herman verschafte Vestdijk ook gegevens voor diens roman over het verzet. Verder voerden zij een experiment uit over het gevoel en de associaties die opkomen bij verschillende proefpersonen bij het horen van de preludia en fuga's van Bach en de sonates van Mozart en Haydn. Victor verwoordde de zijne voor de laatste twee componisten, terwijl Herman speelde. Het resultaat is in een boekje vastgelegd: *Het programma in de muziek*.

Dit is weer een link naar de vierde dimensie, voor zijn gevoel de belangrijkste, de muziek. Mijn eerste herinnering aan Herman is dat hij nog in zijn ouderlijk huis in Zeist een Mozart-sonate voor ons speelde. Als hij later bij ons kwam logeren, werden we bij het ontwaken altijd op muziek getraceerd, bijvoorbeeld van Händel. In Doorn kreeg Herman een vleugel tot zijn beschikking en studeerde hij veel. Daar organiseerde hij concertseries, parallel aan de mede door hem opgerichte Kunstkring 'Voor Allen'. Op die concerten begeleidde hij steeds de solisten op het klavier, wat geen geringe opgave was met beroemdheden als Jaap en Louis Stojin en Herman Schey. Uit deze activiteit kwam in 1947 de door Herman opgerichte Werkgroep voor Muziek voort, met als doel, jongeren actief in uitvoering en beleving van muziek te betrekken. Tot zijn vertrek uit Doorn in 1951 heeft Herman hieraan veel tijd en energie besteed; een hoogtepunt was het landelijk congres 'Jeugd en Muziek' in 1950, in Doorn. De Werkgroep bestaat nog steeds, en plantte zich voort in de afdelingen Veenendaal, Bilthoven en Zeist.

Op de school van Kees Boeke werden onder diens leiding grote oratoria van Bach uitgevoerd, waarbij Herman tijdens de repetities de orkestpartij op de vleugel speelde. Een hoogtepunt was de uitvoering van Bachs Dubbelconcert in C (BWV 1061), door Herman Passchier en Clemens von Gleich. Ook werken van Haydn, Mozart, Buxtehude en Händel kwamen tot uitvoering. In 1952 bespeelde Herman, uitgedost als Sweelinck, het clavecimbel bij de gecostumeerde encenering van de Muiderkring ten tijde van P.C. Hooff.

Geleidelijk groeide de voorkeur van Herman voor Mozart als de grootste componist aller tijden. In 1956 bracht hij, samen met Marius Flothuis, de Nederlandse Mozart-Vereniging opnieuw tot leven. Flothuis werd voorzitter; Herman werd secretaris-penningmeester, maar nam in 1960 het voorzitterschap over en bleef voorzitter tot 1994. Meer dan dertig jaar lang zorgde hij voor de opzet en uitvoering van concerten, in de eerste plaats de jaarlijkse Mozart-dag. Bij de oprichting woonde hij in Schagen, daar werden dan ook de eerste Mozart-dagen gehouden, daarna in andere sfeervolle plaatsen als Doorn, Laren, Zeist, Leiderdorp en Beek-Ubbergen en ook in grotere plaatsen met meer faciliteiten, zoals Gouda en Den Haag.

Herman hield vele lezingen over muziek, met muzikale illustratie, door het hele land, en schreef een groot aantal artikelen, zoals zijn regelmatige bijdragen in het tijdschrift *Arts en Auto*.

Na langdurige voorbereiding ging in 1987 een hartenwens van Herman in vervulling: de organisatie en jaarlijkse uitvoering van een 'Mozart-week' in Zeist, naar

analogie van het jaarlijkse Mozart-festival in Salzburg. Tot in 1996 hebben er tien Mozart-weken plaatsgevonden. Hij slaagde er in, originele programma's samen te stellen, vooral van minder bekende werken van Mozart en zijn tijdgenoten; en het lukte hem, daarvoor binnen de toch bescheiden financiële mogelijkheden steeds voortreffelijke solisten en ensembles te engageren.

Door zijn musische bevoegenheid en zijn organisatorische talenten heeft Herman Passchier veel weten te bereiken en door te geven, waar we hem erg dankbaar voor zijn.

Nettie Westhoff

Afbeelding 1: Victor Westhoff en Herman Passchier (rechts) in 1973 in Ierland (foto: Clara Passchier).

Afbeelding 2: Victor Westhoff en Herman Passchier (rechts) tijdens de PKN-excursie op Schouwen in 1991 (foto: Bart Graatsma).